

УДК 316.012

Сепаратизм і націоналізм: проблема співвідношення

В.В. РАХМАЙЛОВ

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, Україна, E-mail: romanenko.jura@gmail.com

Авторське резюме

В результаті дослідження сепаратизму як дифузного націоналізму та регіоналізму, історичного розвитку сепаратистських рухів, а також практики відповідних партій можна дійти до наступних висновків. Сепаратизм виростає із кризи націй як етносоціальних спільнот, в яких досягається відповідний рівень ідентифікованості регіональних еліт із політичною системою при збереженні за середньою та нижчою соціальними групами культурного та економічного капіталу. Оскільки нація формою державно-політичної організації етнічних спільнот, які, в свою чергу, утворюють всередині себе відповідну стратифікацію соціальних груп, то процес націєтворення можна вважати паралельним двом соціальним процесам – елітоутворенню та класо-(групо-) утворенню. Для позначення цього процесу в соціології та політичних науках дослідники послуговуються концептом «nation – building» - «націєтворення». Націєтворення відбувається тоді, коли відповідна етнічна спільнота, в аспекті її внутрішньої стратифікаційної будови, створює еліти, які обґрунтовують відповідні доктрини етноцентризму і маніфестують відповідні ідентичності. Всі сепаратистські доктрини та рухи так чи інакше спираються на етноцентризм, який обґрунтовує зв'язок спільноти із відповідною історичною територією, та відповідне право на відокремлення. З іншого боку, сепаратистські рухи можуть відбуватись не лише в етнічних формах, задля збереження етнічних спільнот з їх мовно-культурними та іншими особливостями, але і задля збереження інших складових ідентичностей, зокрема – релігійної та цивілізаційної. Найбільш радикальними типами сепаратистських проєктів є відокремлення етносів у межах своєї державності на автохтонній історичній території. Ця версія сепаратизму за змістом збігається із націоналізмом і визначає його функціональне призначення як політичне вираження інтересів етносу у вигляді держави.

Ключові слова: сепаратизм, націоналізм, регіоналізм, етноцентризм, етнічна ідентичність.

Separatism and nationalism: the problem of correlation

V.V. RAHMAYLOV

Classical private university, Zaporizhzhia, Ukraine, E-mail: romanenko.jura@gmail.com

Abstract

The study of separatism as diffuse nationalism and regionalism, history of separatist movements, as well as the practice of the parties can come to the following conclusions. Separatism grows out of the crisis nations as ethno-social communities, which achieved an appropriate level identityfikovanosti regional elites of the political system, while maintaining the average and lower social groups, cultural and economic capital. As the nation form the state and political organization of ethnic communities, which in turn form within a suitable stratification of social groups, the process of nation-building can be considered as two parallel social processes - and elitoutvorennyu - class (group -) formation. To refer to this process as sociology and political science researchers posluhovuyutsya concept of «nation - building» - «nation-building» Nation-building occurs when the respective ethnic community in terms of its internal stratification structure creates elites justifying appropriate doctrines ethnocentrism and manifest the appropriate identity. All separatist doctrines and movements are somehow based on ethnocentrism, which justifies the relationship with the community of the historical area, and the corresponding right to secede. On the other hand, separatist movements can take place not only in ethnic forms of ethnic communities to preserve their language and culture and other features, but also to preserve the identities of other components, including - religious and civilization. The most radical separatist types of projects is the separation of ethnic groups within their state on the indigenous historical territory. This version of separatism content coincides with nationalism and determines its functional purpose as a political expression of the interests of the ethnic group in the form of state.

Keywords: separatism, nationalism, regionalism, ethnocentrism, ethnic identity.

Постановка проблеми. Нині є яскраво вираженими дві політичні тенденції, пов'язані з явищем сепаратизму, в якому формуються дві базові течії: регіональний сепаратизм та глобальний сепаратизм. В першому варіанті децентрація політичної влади з подальшим її переходом з загальнодержавного на рівень етнічних регіонів і етногруп. В другому варіанті відбувається відмежування етнічних спільнот від державного ядра із переведенням влади на рівень міжнаціональних та міжнародних організацій. Інтерпретація походження сепаратизму в його типологічних вимірах стає зрозумілою в аспекті двох процесів сучасності: з одного боку – процесу стирання міжетнічних відмінностей у глобалізації та інтеграції, з іншого боку – у відцентрових рухах етнічних спільнот та регіонів по відношенню до державноорганізованих націй.

Інтеграційні процеси, які охоплюють значну множину країн світу, сигналізують про вступ суспільства в нову стадію модернізації - стадію постіндустріального та інформаційного розвитку. Саме тому інтеграційні процеси, паралельно із послабленням національних держав, мають наслідком посилення процесів регіоналізації та зростання сепаратизму. Сепаратистські тенденції мають місце в країнах центру та півдня Європи (Бельгія, Німеччина, Британія, Італія, Іспанія).

Відцентрові тенденції посилюються також у Центральній і Східній Європі, оскільки повалення комуністичних режимів на території колишнього Радянського Союзу негайно спричинило за собою відродження сепаратистських рухів. Особливої актуальності дослідження сепаратизму набуває у зв'язку з тим, що, на думку багатьох дослідників, на сучасному етапі значна чисельність суспільств перебуває на

фазі активізації праворадикальних сепаратистських рухів.

Метою дослідження є побудова концептуальної схеми зв'язку сепаратизму та націоналізму. Завданнями статті, у зв'язку з вищезазначеним, є: А) визначення особливостей та функцій сепаратизму і націоналізму; Б) визначення співвідношення між націоналізмом та регіональним сепаратизмом.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед фундаментальних робіт у галузі міжетнічних відносин виділяються концепції: етнонаціоналізму в Європі – (У.Альтерматт); розуміння етнічності як результату соціалізації (Б.Андерсон, П.Брасс, Е.Геллер); етнічності як форми соціальної організації (Ф.Барт); постмодерну як умови амбівалентності та невизначеності культурної ідентичності (З.Бауман); глобалізації та етнізації (У.Бек); етнічних спільнот як результату розширення кровноспоріднених зв'язків (П.Ван ден Берг); модернізації незахідних суспільств (Д.Горовіц); психології народів (Г.Лебон); багатоскладового (консоціального) суспільства, консоціальної демократії (А.Лейпхарт); етногенезу слов'ян (Л.Нідерле); трансформації етнічних спільнот в нації (А.Сміт); конфліктів цивілізації (С.Гантінгтон); взаємодії громадянського суспільства і культури федералізму (Дж.Елейзер) та ін. [1-18].

Невирішена наукова проблема, якій присвячено статтю. Статтю присвячено проблемі співвідношення сепаратизму та націоналізму в аспекті соціальної стратифікації та інституціалізації.

Виклад основного матеріалу. В результаті дослідження сепаратизму як дифузного націоналізму та регіоналізму, історичного розвитку сепаратистських рухів, а також практики від-

повідних партій можна дійти до наступних висновків.

Сепаратизм виростає із кризи націй як етносоціальних спільнот, в яких досягається відповідний рівень ідентифікованості регіональних еліт із політичною системою при збереженні за середньою та нижчою соціальними групами культурного та економічного капіталу. Оскільки нація формою державно-політичної організації етнічних спільнот, які в свою чергу, утворюють всередині себе відповідну стратифікацію соціальних груп, то процес націєтворення можна вважати паралельним двом соціальним процесам – елітоутворенню та класо-(групо-) утворенню. Для позначення цього процесу в соціології та політичних науках дослідники послуговуються концептом «nation – building» - «націєтворення» [17, с.1].

Націєтворення відбувається тоді, коли відповідна етнічна спільнота, в аспекті її внутрішньої стратифікаційної будови, створює еліти, які обґрунтовують відповідні доктрини етноцентризму і маніфестують відповідні ідентичності.

Всі сепаратистські доктрини та рухи так чи інакше спираються на етноцентризм, який обґрунтовує зв'язок спільноти із відповідною історичною територією, та відповідне право на відокремлення. З іншого боку, сепаратистські рухи можуть відбуватись не лише в етнічних формах, задля збереження етнічних спільнот з їх мовно-культурними та іншими особливостями, але і задля збереження інших складових ідентичностей, зокрема – релігійної та цивілізаційної. Найбільш радикальними типами сепаратистських проєктів є відокремлення етносів у межах своєї державності на автохтонній історичній території. Ця версія сепаратизму за змістом співпадає із націоналізмом і визначає його функціональне призначення як політичне вираження інтересів етносу у вигляді держави [15, с.29].

Етнічна спільнота із її історичною територією може визначатися як по відношенню до держави в цілому як уособлення титульної нації, так і щодо окремих частин (регіонів) цієї держави.

В першому випадку перед нами відповідна форма ідеології націоналізму (коли між титульною нацією і етнічною групою, яка протистоїть їй у боротьбі за державну гегемонію, можна поставити знак рівності. У зв'язку з цим можна вести мову про відповідну конкуренцію елітних груп титульної етнічної спільноти-нації та еліт нетитульних етноспільнот, кожна з яких претендує на конструювання макроідентичності як взірцевого образу нації. В другому випадку є підстави вести мову про відповідні форми автономізму та регіоналізму, в яких провідною інтенцією є вже не стільки політична влада, скільки здобуття мовно-культурної самоідентифікації. Ініціаторами таких

сепаратистських рухів виступають, здебільшого, представники середнього класу, оскільки саме середні соціальні групи є зацікавленими в отриманні умов безперешкодного накопичення інтелектуального та культурного капіталу, нерозривно пов'язаного із мовою та мовною ідентичністю.

Отже, сепаратизм може бути спрямованим на утворення нової держави, на отримання етнокультурної автономії та на поглинання частин однієї держави іншою державою. При цьому можна вести мову про те, що перший різновид співпадає із етноцентризмом та націоналізмом, за умови якого в рамках етнічності є вже сформованою відповідна ієрархія соціальних груп (оскільки ієрархізована та інтегрована сама в собі етноспільнота може, з вищою ймовірністю, маніфестувати відповідний етноцентризм); другий різновид співпадає із регіоналізмом та територіальним сепаратизмом, який маніфестує ідеологію спільноти із незавершеними процесами ієрархізації та стратифікації; третій різновид представляє собою результат деструкції етнічної спільноти, від якої залишається переважно пасивна етнофора, представлена нижчими соціальними групами без відповідних політичних, цивілізаційних, релігійно-конфесійних та мовно-культурних ініціатив.

Націоналізм як етносоціальне та етнополітичне явище, здобувши домінацію в XIX столітті, оголосив нації вищою формою етнічної інтегрованості та основою для легітимізації держави із створенням відповідних соціальних інститутів [18, с.5-6]. Націоналізм може ставати державною ідеологією (наприклад «націонал-соціалізм» у Німеччині), а еліти етнічних спільнот, які стають державоутворюючими, можуть у власних інтересах здійснювати реформатування соціальної стратифікації під етнічну стратифікацію.

За таких умов націоналістичні рухи етноспільнот-гегемонів спрямовуються проти еліт певних етнічних груп всередині держави, здійснюючи етнічні чистки, геноциди або етноциди. Це відповідає основному принципу націоналізму, який полягає в тому, що титульна етнічна спільнота у вигляді нації має прерогативу в елітоутворенні держави і визначенні стратифікаційної схеми суспільства поліетнічної держави шляхом нав'язування культурної системи титульного етносу іншим етнічним групам.

Якщо націоналізм стає етнічним націоналізмом, а отже, виступає ідеологією утвердження виключного права на визначення титульним етносом стратифікації та соціальних інститутів, то через здобуття ексклюзивного державного представництва титульний етнос має створити базис первинної легітимізації права на відповідну історичну територію – етнофілогію.

Етноміфологія, виступаючи версією історизованого або ж ідеологізованого міфа, так чи інакше включає в себе обґрунтування відповідного проекту часопростору засновників титульної етноспільноти на певній території, що складає зміст патріотизму. Отже, сепаратизм генетично починається із патріотизму як перед-історії «батьківства-усиновлення» етнічною спільнотою відповідної території, при цьому йдеться про опікування щодо цієї території у вигляді організації її фізичного та соціального простору [14, с.3].

Отже, сепаратизм з високою ймовірністю виникає там, де процеси націєутворення, а отже, і елітоутворення титульного етносу залишаються незавершеними. Якщо ж процес елітоутворення триває, то відбувається дифузія ідентичності, себто процес пошуку взірцевих етнотипів в інших етносоціальних спільнотах.

Завершена і сформована ідентичність як образ етноспільноти стає своєрідним проектом соціальної структури суспільства у вигляді інституційних матриць та ієрархій соціальних груп. Здобуття цієї завершеної і сформованої ідентичності стає імовірно можливим в умовах досягнення вищого ступеня етнічної гомогенності, який передбачає, на тлі центронування ідентичності титульної етноспільноти, відповідної асимільованості, інтегрованості або ж сепарованості нетитульних етнічних груп щодо титульної (націєутворюючої) етнічної групи.

Якщо ж в етнічній структурі зберігається відповідна гетерогенність за мовними, релігійними, цивілізаційними чи релігійно-конфесійними ознаками, то це стає передумовою для сепаратизму; при цьому в соціальній структурі суспільства спостерігаються відповідні розбіжності між соціальною та етнічною ієрархіями (за умови утворення нації соціальна та етнічна ієрархії практично зливаються за рахунок подолання різних виявів сегрегованості етнічних спільнот). Тоді в соціальній структурі зберігаються розбіжності між регіональними етнічними елітами, що означає, фактично, і збереження відмінностей в ієрархізаціях соціальних груп в регіонах, а отже, утворення етнічного конгломерату (агрегату) [14, с.4].

Як показує історичний досвід багатьох етноспільнот, гетерогенність практично не досягалася в тих соціальних системах, де зберігалися регіональні еліти, які не були асимільовані елітою титульної етнічної спільноти. З іншого боку, сама по собі асиміляція регіональних еліт досягається переважно там, де за рахунок досягнутого консенсусу та політичної єдності між регіональними відбувається національне самовизначення. В деяких джерелах про націоналізм прийнято говорити як про досягнення консенсусу базових соціальних груп щодо політичної і національної єдності

Ідеальним з точки зору протидії сепаратизму є варіант співпадіння нації та держави, що

стає можливим лише в моноетнічних державах. При цьому зовсім не обов'язковою є така моноетнічність на практиці, що і спричиняє половинчатість будь-якого націоналізму, побудованого на дво-три та більше етнічній основі. Висунута Е. Геллнером [4] доктрина націоналізму розрахована на моноетнічність азійських соціумів та держав, де сепаратизм подолано завдяки відповідній гомогенізації населення. Саме тому побажання на кшталт того, що з точки зору стабільності держави краще, щоб нація і держава були співмірними (однак, на практиці, це не співпадає із етносоціальною реальністю сучасних європейських держав), може вважатись радше змодельованим науковим конструктом. Саме це і стає чинником розгортання сепаратизму.

Активізація сепаратистських рухів зазвичай збігається з кардинальними соціальними зрушеннями в суспільстві, які стосуються соціальних інститутів та відповідних їм соціальних стратифікацій. Питання про відокремлення висувається в центр соціального життя, а етноспільноти стають ініціаторами соціальної активності в періоди соціальних змін, що є загальною закономірністю соціогенезу та етногенезу. Таким чином, серед спільних рис різних варіантів сепаратизму та націоналізму як соціальних рухів можна виділити такі, як:

А) схильність до розмежування (етнічного, релігійного, лінгвістичного, культурного і т.д.) із титульною етногрупою та перегляд засад легітимності соціальної системи за рахунок знецінення результатів соціальної діяльності елітних груп титульної етноспільноти; Б) прагнення розширити і збільшити стихійну конкурентоспроможність власної етногрупи в соціальному просторі за рахунок зняття соціальних обмежень та створення режиму найбільшого сприяння для своїх еліт; В) нав'язування державній владі, яка репрезентована титульним етносом, відповідних інституційних змін у сфері права, політики, економіки, культури; Г) конструювання альтернативної щодо титульної групи етнічної ідентичності на засадах історизації міфа, який стає основою чергового (альтернативного) етноцентризму та етномесіанізму [7, с.33-34].

Не менш актуальними для сепаратистських та націоналістичних рухів залишаються питання національної мови та культури. Ідея культурної і мовної самобутності постійно використовується націоналістами у боротьбі за соціальні та політичні права, включаючи незалежний політичний статус. Цікаво відзначити, що опісля досягнення зазначеної мети ці складові націоналістичної ідеології можуть з високою ймовірністю відходити на другий план у порівнянні з поточними соціально-економічними проблемами. Яскравим прикладом такого зміщення може слугувати кельтська мова, впровадження якої домагалися представники

ірландського сепаратизму і щодо якої відбулося охолодження негайно ж услід за отриманням незалежності.

Основні спільні функції сепаратизму та націоналізму, які виконують ці рухи в соціальних системах, можна визначити наступним чином:

1) інтеграційна функція (домінує у націоналістичному русі державницького рівня). Завдяки реалізації цієї функції сепаратизм стає першою фазою націоналізму і постає в якості концепції формування нації в результаті інтеграції різних соціальних та етнічних спільнот; 2) дезінтеграційна функція (домінує у націоналістичних рухах регіонального рівня). Завдяки реалізації цієї функції сепаратизм та націоналізм постають технологіями виокремлення етнічної спільноти, яка усвідомлює себе нацією за ознаками етнічної та лінгвістичної ідентичності. Реалізація націоналістичної доктрини відбувається в цьому випадку у формі партикуляризму, сепаратизму та регіоналізму, коли в якості основних домагань представники нації висуюють проголошення незалежності певної території чи її передачі іншій державі. Виділяючи загальні особливості сепаратистських та націоналістичних рухів, виділимо кілька напрямків, які фігурують у програмах певної кількості сепаратистських та націоналістичних партій.

1) вимога етнічних привілеїв у вигляді настанов національних чи етнічних груп всередині держави прагнуть забезпечити собі певні національні чи етнічні привілеї. При цьому титульні нації держави є схильними до звинувачень в сепаратизмі дрібніших етнічних груп (напр., каталонців, басків, корсиканців та ін.). В свою чергу, ці етногрупи звинувачують у націоналізмі титульні етноси. Іншими словами, націоналізм однієї частини громадян держави може протистояти сепаратизму іншої частини і навпаки; 2) протидія інтеграції соціальних спільнот та міжнародних організацій, що знаходить своє вираження, наприклад в опорі націоналістичних партій наднаціональній інтеграції (напр., протидія поглибленню компетенції і розширенню Євросоюзу); 3) обмеження імміграції, що знаходить вираження у неприпущенні або обмеженні імміграції іноземців, або відмова в наданні громадянства іммігрантам та їх нащадкам; 4) прагнення до утворення національних держав у межах інших держав.

Сепаратистські рухи прагнуть до приведення у відповідність території, заселеної певною етнічною групою, з територією держави. Подібне прагнення може бути спрямованим як на об'єднання (наприклад, утворення італійської та німецької національних держав у XIX столітті), так і на дроблення (сепарацію) існуючих держав (такою є ситуація в більшості країн Західної Європи на сучасному етапі).

Визначаючи цей аспект сепаратизму та на-

ціоналізму його сутнісною спрямованістю, є підстави пов'язувати з ним всі інші часткові та специфічні прояви (національний імперіалізм, невизнання наднаціональних інтеграційних тенденцій, дискримінація національних та етнічних меншин, обмеження імміграції та надання громадянства). Сепаратизм є, таким чином, інструментом боротьби за розширення регіональних прав, аж до права на самовизначення, при значній різноманітності чинників активізації цього руху. Так, нерівномірність економічного розвитку окремих регіонів західноєвропейських країн слугує сприятливим ґрунтом для розвитку націоналістичних тенденцій у процвітаючих регіонах, які не бажають утримувати кризові та застійні в економічному відношенні провінції своїх країн. Подібні прояви сепаратизму та націоналізму можна спостерігати у Фландрії (Бельгія), Падуйі на Півночі Італії, в Шотландії (Великобританія), в Країні Басків (Іспанія) [17, с.2].

Сепаратистські рухи використовують різні методи в боротьбі за самоутвердження. У шерегу регіонів Європейських країн (Шотландія, Уельс у Великобританії, Каталонія в Іспанії, Фландрія в Бельгії, Падуя на Півночі Італії) одна частина сепаратистських рухів веде боротьбу за досягнення своїх цілей легітимними методами. Інша частина сепаратистських рухів використовує в якості провідних технологій у своїй боротьбі силові методи (воєнізовані угруповання ІРА в Ірландії, ЕТА в Країні Басків в Іспанії, «Фронт національного звільнення» Корсики, «історичний канал» у Франції), загрожуючи цілісності Іспанії, Франції, Великобританії [15, с.60].

Національна парадигма в період загострення міжетнічних відносин видається природною, однак не можна забувати, що вона є аж ніяк не єдиною можливою і не безперечно найважливішою. До XIX століття в більшості країн Європи вона поступалася релігійній парадигмі. Крім того, націоналістична парадигма нерідко поступалася і поступається державній, що доволі чітко виявляється в поліетнічних демократичних країнах Європи, де почуття громадянства перевершує почуття приналежності до тієї чи іншої мовно-культурної групи країни.

Державний націоналізм в тому вигляді, в якому він склався у більшості держав Західної Європи кінця XVIII-XIX століття, порівняно адекватно відбивав потреби соціального розвитку та задоволення потреби консолідації суспільства в рамках єдиного державного організму, подолання в процесі такої консолідації кланової і феодалної роздробленості [11, с.108]. Домінування етнічної складової націоналізму на рівні держави задля досягнення мобілізаційного ефекту може загрожувати цій державі руйнівними наслідками. Прикладом може слугувати доля фашистського «тисячо-

літнього рейху», який на початку ХХ століття зумів досягти виключно високої мобілізаційної активності більшості населення на основі етнічного націоналізму і, проте, реально проіснував всього тринадцять років, встигнувши протиставити себе всьому світу. На сучасному етапі набагато більший вплив має етнорегіональний сепаратизм (басків, фламандців, каталонців, корсиканців, південних тірольців, бретонців, жителів Уельсу, Шотландії і Північної Ірландії). Цей тип сепаратизму є спрямованим проти інтеграції спільноти і чинить деструктивний вплив на сучасні держави, завжди включаючи декілька етнічних груп.

Кожне суспільство, яке є поліетнічною системою, стикається з сепаратистською та націоналістичною проблематикою в тому чи іншому її аспекті. При цьому центральна державна влада, яка вдається до уповільнення сепарації (за допомогою тактичного маневрування, затягування вирішення конфліктних проблем за допомогою використання парламентських і судових процедур, здійснення часткових поступок і економічних дотацій провінції з бюджету та ін.) може лише уповільнити темпи нарощування національної кризи, але не в змозі скасувати її.

Усвідомлення урядами багатьох країн безперспективності вказаних методів протидії сепаратизму підвело їх у ХХ столітті до розуміння необхідності глибоких конституційних реформ, відповідно до яких територіальна або етнічна спільнота, залишаючись у складі держави, отримувала б розширену автономію і вирішальний голос у всьому, що прямо або побічно зачіпає питання виживання етносу в його регіональних кордонах (мовна, культурна, демографічна, імміграційна, освітня політика). Сепаратистські процеси підживлюються не лише з політичних та соціальних, але і правових джерел, оскільки знаходять правову основу для досягнення своїх цілей, змушуючи державу виступати посередником у цих процесах. Повсюдно на державному рівні сепаратистські лобі працюють в напрямку деунітаризації західноєвропейських країн в тих формах і масштабах, які вони вважають для себе прийнятними. І в цілому ці масштаби є цілком достатніми для того, щоб констатувати підвищену увагу титульних етносів до проблем культурно-мовних меншин. Має місце стійка тенденція до переходу унітарних держав-націй до федеративного устрою, зокрема, в таких країнах, як Бельгія, Великобританія, Іспанія, Італія.

Висновки. Всі соціально-політичні процеси сучасної Європи відступають на другий план у порівнянні з більш масштабним процесом формування Євросоюзу, наслідки якого для подальшої долі націй-держав, сепаратистських і націоналістичних рухів поки що є мало уявними. З боку Євросоюзу спостерігається тенденція до взаємодії з етнокультурними регіонами

безпосередньо, без посередництва держав, до складу яких вони входять. Значна кількість проектів у сфері захисту прав етнічних меншин і розширення автономії регіональних спільнот бувають ініційованими і частково профінансованими загальноєвропейськими інститутами (напр., Хартії про місцеві мови, Хартія про місцеве самоврядування, діяльність Європейського бюро з проблем рідкісних мов, що займається активним просуванням мов етнічних меншин та ін.).

Більшість дослідників, що займаються проблемами Євросоюзу, визнають переваги федералізму в етносоціальній стратифікації, і ці переваги пов'язані з відмовою від гегемонії титульних етноспільнот, оскільки утворити федерацію - значить поєднати різномірні елементи соціальної структури суспільства із різними інституційними матрицями, себто створити консоціальне суспільство. Федерація має на меті збереження самобутності різних етноспільнот як суб'єктів соціальної системи, захист незалежності будь-якої етноспільноти, будь-якого регіону, що входить до складу поліетнічних соціумів. Федералізм ґрунтується на тяжінні до багатоплановості на противагу тоталітарній уніфікації та уніформізму, який нав'язується центральною владою регіонам в унітарних державах. З іншого боку, для такого нав'язування, вочевидь, є потрібними як мінімум дві умови: етнічно-культурна та соціальна гомогенність соціуму. Федералізм може бути тією формою консоціальних суспільств, яка дозволяє об'єднувати етнічні спільноти, створюючи величезні соціальні простори при збереженні їх ідентичності і ментальних, культурних та мовних відмінностей. Таке консоціальне утворення є пристосованим до поєднання тенденції до глобалізації та прагнення до утвердження етнічних спільнот, держав, регіонів та громад [13, с.106-107].

На перший погляд здається очевидним, що перетворення Європи в процесі глобалізації зі спільноти держав у співтовариство націй та регіонів має усунути підґрунтя для сепаратизму та націоналізму. Значна чисельність сепаратистських та націоналістичних рухів вже зараз виступає з позицій антиглобалізму (напр., «Ліга Півночі» в Італії, «Національний фронт» у Франції). Деяка частина сепаратистських рухів приєднується до глобалізації, маючи можливість включення в загальноєвропейський політичний і економічний контекст «через голову» своїх урядів (так відбувається, наприклад, в провінціях Великобританії - Шотландії та Уельсі). Для сучасних баскських, каталонських, фламандських, шотландських, корсиканських націоналістів поєднання їх етнокультурної ідентичності з євросоюзною самоідентифікацією здається більш органічним, ніж з ідентичністю відповідної титульної нації. Все залежить від того, яким чином відповідна

держава вирішує соціальні проблеми регіонів перш за все в аспекті пошуку моделі соціальної гомогенізації, наближення відповідних культурних стандартів титульної етноспільноти до відповідних регіональних етнічних меншин.

Сепаратизм стає, таким чином, джерелом соціальної енергії, яка володіє як творчими, так і руйнівними потенціями, в залежності від спрямованості етнополітики, в якій стикаються і узгоджуються національні інтереси. Ці міжнаціональні у сучасній Європі конфлікти недвозначно показують, які серйозні небезпеки несуть з собою сепаратизм та націоналізм (посилення загрози громадянських або між-

національних війн, економічної кризовості, порушення функційності демократичних інститутів). Резюмуючи, слід зазначити, що розстановка сепаратистських та націоналістичних сил у соціальному просторі європейських та неєвропейських країн на початку ХХІ століття дозволяє прогнозувати, що соціальна інтегрованість та солідарність цих країн буде і далі піддаватися серйозним випробуванням. Чергові поступки центральних урядів регіонам навряд чи призведуть до згорання сепаратизму, а радше будуть стимулювати створення зразків для наслідування іншими регіональними націоналістичними рухами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Барт Р. Система моды. Статьи по семиотике культуры / Р. Барт. -М.: Изд-во им. Сабашниковых, 2004.- 512 с.
2. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / З. Бауман. М.: Весь Мир, 2004.- 188 с.
3. Бек У. Что такое глобализация? / У. Бек. - М.: Прогресс-Традиция, 2001. — 304 с.
4. Геллнер Э. Нации и национализм. М.: Прогресс, 1991. - 320с.
5. Дробижева Л.М. Этничность в современной России: этнополитика и социальные практики // Л.М. Дробижева.- Мир России. — 2001. -N 2. — С. 167-180
6. Здравомыслов А.Г. «Священность» этноса или релятивизм национальной конструкции? // А.Г. Здравомыслов.- Социологический журнал. - 1998. -№ 3. — С.29-35.
7. Коротева В.В. Теории национализма в зарубежных социальных науках./В.В. Коротева. -М.:РГГУ, 1999. -140с.
8. Попов А. Национализм и сепаратизм в единой Европе //А. Попов.- Космополис.- 2002. -№1. - С.23-33.
9. Смит Э.Д. Национализм и модернизм. Критический обзор современных теорий наций и национализма (Предисловие к книге). - [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://praxis.sU/text/9.htm>
10. Тишков В.А. О нации и национализме // Тишков В.А. Очерки теории и политики этничности в России. М., 1997. - С. 77-89
11. Хабермас Ю. В поисках национальной идентичности: Философские и политические статьи./ Ю. Хабермас.- Донецк: Книжный дом, 1999.- 158с.
12. Хенкин С.М. Сепаратизм позади или впереди? // Pro et contra. -1997. — Т. 2.-С.12-19
13. Элейзер Дж. Сравнительный федерализм //Дж. Элейзер.- Полис. №5. - 1995. -С.106-115
14. Anderson B. Imagined Communities. Reflections on the Origin and the Spread of Nationalism. L.: Open University Press, 1983. - P.1-8
15. Connor W. Ethnonationalism: The Quest for Understanding. -Princeton(New York), 1994. P.28-66
16. Giddens A. The Nation-State and Violence. Oxford: University Press, 1985. — P.209-221
17. Eriksen Th.H. Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives. // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://f01k.ui0.n0/geirthe/Ethnicity.html#Chapter1>
18. Snyder L.L. Macro-Nationalisms: A History of the Pan-Movements. -L.: Greenwood Press, 1984.-P. 3-16

Стаття надійшла до редакції 17.05.2014

REFERENCES:

1. *Bart, R. Sistema modyi. Stati po semiotike kulturyi (The fashion system. Articles semiotics of culture).* М.: *Izd-vo im. Sabashnikovyih*, 2004. 512 p.
2. *Bauman, Z. Globalizatsiya. Posledstviya dlya cheloveka i obschestva (Globalization. Consequences for the individual and society).* М.: *Ves Mir*, 2004. 188 p.
3. *Bek U. Chto takoe globalizatsiya? (What is globalization?).* М.: *Progress-Traditsiya*, 2001. 304 p.
4. *Gellner E. Natsii i natsionalizm (Nations and Nationalism).* М.: *Progress*, 1991. 320p.
5. *Drobizheva L.M. Etnichnost v sovremennoy Rossii: etnopolitika i sotsialnyie praktiki (Ethnicity in modern Russia: ethnic policies and social practices).* 2001. № 2. P. 167-180
6. *Zdravomyislov A.G. «Svyaschennost» etnosa ili relyativizm natsionalnoy konstruksii? («Sacred» ethnic or national design relativism?).* *Sotsiologicheskij zhurnal*. 1998. № 3. P.29-35.
7. *Koroteeva V.V. Teorii natsionalizma v zarubezhnyih sotsialnyih naukah. (Theories of nationalism in foreign social sciences).* М.: *RGGU*, 1999.140p.
8. *Popov A. Natsionalizm i separatizm v edinoy Evrope (Nationalism and separatism in a united Europe).* *Kosmopolis*. 2002. №1. P.23-33.
9. *Smit E.D. Natsionalizm i modernizm. Kriticheskiy obzor sovremennyih teoriy natsiy i natsionalizma (Predislovie k knige). (Nationalism and modernism. Critical review of contemporary theories of nations and nationalism (Foreword)).* Mode of access: <http://praxis.sU/text/9.htm>

10. *Tishkov V.A.* O natsii i natsionalizme (The nation and nationalism). *Ocherki teorii i politiki etnichnosti v Rossii.* М., 1997. P. 77-89
11. *Habermas Yu.* V poiskah natsionalnoy identichnosti: Filosofskie i politicheskie stati.(In the search for national identity: philosophical and political articles). Donetsk: *Knizhnyiy dom*, 1999. 158p.
12. *Henkin S.M.* Separatizm pozadi ili vpered? (Separatism behind or ahead?). *Pro et contra.* 1997. Vol. 2. P.12-19
13. *Eleyzer Dzh.* Sravnitelnyiy federalizm (Comparative federalism). *Polis.* №5. 1995. P.106-115
14. *Anderson B.* Imagined Communities. Reflections on the Origin and the Spread of Nationalism. L.: Open University Press, 1983. - P.1-8
15. *Connor W.* Ethnonationalism: The Quest for Understanding. -Princeton(New York), 1994. P.28-66
16. *Giddens A.* The Nation-State and Violence. Oxford: University Press, 1985. — P.209-221
17. *Eriksen Th.H.* Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives. // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://folk.uio.no/geirthe/Ethnicity.html#Chapter1>
18. *Snyder L.L.* Macro-Nationalisms: A History of the Pan-Movements. -L.: Greenwood Press, 1984.-P. 3-16

Рахмайлов Василь Васильович – аспірант
Класичний приватний університет
Адреса: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б
E-mail: romanenko.jura@gmail.com

Rahmaylov Vasily Vasylyjovych – postgraduate
Classic private university
Address: 70 B, Zhukovsky Str., Zaporozhye, 69002
E-mail: romanenko.jura@gmail.com